

Marek Jakubiak

<https://orcid.org/0000-0001-7087-393X>

Wydział Administracji i Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej

Prawnoadministracyjne aspekty procesu industrializacji Drugiej Rzeczypospolitej w pierwszej dekadzie niepodległości – wybrane problemy

Zarys treści: Niniejsza publikacja dotyczy problematyki industrializacji Polski międzywojennej jako jednego z priorytetowych zadań polityki władz państwowych. W pierwszej części przedstawiono podjęte w początkowych latach niepodległości działania legislacyjne, które normalizowały aktywność gospodarczą i umożliwiły rozwój przemysłu. W drugiej części omówiono proces budowy ważniejszych gałęzi przemysłu, uwzględniając współpracę w tym zakresie z kadrą naukowo-techniczną II Rzeczypospolitej.

Outline of content: This article examines the issue of industrialisation in interwar Poland as a priority task of the state authorities' policy. In the first part, the legislative actions taken in the first years of independence were presented, which normalised economic activity and enabled the development of industry. In the second part, the process of building major industry branches was discussed, including cooperation in this field with the scientific and technical staff of interwar Poland, aka the Second Republic of Poland.

Słowa kluczowe: II Rzeczpospolita, polityka rządowa, akty prawne, industrializacja, kadra naukowo-techniczna

Keywords: Second Republic of Poland, government policy, legal acts, industrialisation, scientific and technical staff

Wprowadzenie

Zainicjowanie i wdrażanie procesu industrializacji przez pierwsze rządy II Rzeczypospolitej wynikało z dwóch zasadniczych przesłanek – dążenia do poprawy sytuacji ekonomicznej społeczeństwa oraz do umocnienia pozycji Polski na arenie międzynarodowej jako prężnie rozwijającego się i nowoczesnego państwa.

Uprzemysłowienie kraju tuż po odzyskaniu niepodległości było silnie zróżnicowane terytorialnie i na ogół słabe, co wynikało przede wszystkim z wcześniejszej polityki zaborców. Miało to bezpośrednie przełożenie na stosunkowo niski poziom życia ogółu ludności. Nie ulega również wątpliwości, że konkurencyjność towarów produkowanych w polskich zakładach przemysłowych okazała się niska w porównaniu z produktami innych krajów europejskich. Z tego względu pozyskiwanie przez Polskę nowych, zewnętrznych rynków zbytu było znacznie utrudnione. Należy zwrócić uwagę na fakt, że obiekty przemysłowe odrodzonego państwa były w większości przestarzałe technologicznie i wyeksploatowane w wyniku ekspansywnej polityki mocarstw zaborczych, a zgromadzenie odpowiednich funduszy na ich rozbudowę i modernizację wymagało czasu. Poważny problem wiązał się z brakiem jednolitych regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania prywatnych i państwowych zakładów produkcyjnych oraz ustalających zasady finansowania i prowadzenia inwestycji w tym zakresie.

Wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości władze podjęły intensywne starania, aby rozwój przemysłu krajowego opierał się na szczegółowych wytycznych zawartych w ustawach bądź rozporządzeniach resortowych. Jednocześnie określono zasadniczy kierunek planowanych inwestycji, które miały być stopniowo realizowane. Projektowanie i podejmowanie przedsięwzięć w obszarze infrastruktury i przemysłu wymagało udziału specjalistów, którzy mieli odpowiednią wiedzę i doświadczenie. Byli to najczęściej pracownicy uczelni technicznych, którzy oprócz bezpośredniego udziału w budowie potencjału przemysłowego II RP wypełniali niezwykle istotne zadanie kształcenia kadr inżynierskich niezbędnych do utrzymania i rozwoju tego potencjału.

Analizując proces industrializacji w Polsce międzywojennej, można wyodrębnić dwa aspekty tego zagadnienia: wprowadzenie uregulowań prawnoadministracyjnych oraz efekty ich wdrażania. W tym ostatnim przypadku warto uwzględnić udział kadry akademickiej polskich uczelni technicznych zarówno w planowaniu, jak i realizacji inwestycji przemysłowych. Celem niniejszego artykułu jest synteza najważniejszych dokonań pierwszych ekip rządzących w II RP w zakresie ustanowienia i wdrażania spójnej polityki industrializacyjnej państwa polskiego, z uwzględnieniem współpracy władz państwowych z kadrą akademicką polskich uczelni technicznych. Istnieje wiele obszernych opracowań dotyczących gospodarki II RP¹. Niniejsza praca nie zawiera szczegółowego obrazu stanu tej gospodarki w momencie odzyskania niepodległości i w pierwszych latach wprowadzania w życie polityki uprzemysłowienia kraju. Niemniej jednak przedstawiony w syntetyczny sposób materiał pozwala na uzasadnienie tezy, iż szybkie stworzenie

¹ Z tego typu opracowań zob. Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939*, Warszawa 1982; J. Gołębiowski, *Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej*, Warszawa 1985; J. Kaliński, C. Noniewicz, *Historia gospodarcza Polski XIX i XX wieku*, Białystok 2015.

bazy prawnoadministracyjnej przy współpracy ze środowiskiem naukowo-technicznym umożliwiło rozpoczęcie procesu efektywnej industrializacji Polski już w pierwszym dziesięcioleciu niepodległości.

Metodologicznie publikacja została oparta na kryterium chronologiczno-rzeczowym oraz dedukcji. Przy interpretacji przytoczonych aktów prawnych posłużono się dodatkowo metodą administrowania stosowaną przy naukowej analizie polityki realizacji prawa państwowego oraz metodą formalno-dogmatyczną odnoszącą się do sposobu interpretacji treści aktu prawnego.

Podstawą źródłową artykułu są akta prawne, dane z roczników statystycznych Polski międzywojennej, a także monografie i artykuły dotyczące podejmowanej tematyki.

Początki procesu uprzemysłowienia niepodległej Polski – problemy gospodarcze i prawnoadministracyjne

Sytuacja gospodarcza II RP w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości była bardzo złożona. W wyniku ekspansywnej polityki ekonomicznej, prowadzonej na ziemiach polskich przez mocarstwa zaborcze, doszło do znaczącego wyeksploatowania różnorodnych zasobów surowcowych, zahamowania rozwoju zakładów przemysłowych oraz ograniczeń produkcyjnych w zakresie rolnictwa i hodowli. Konsekwencją tak ukierunkowanej i długotrwałej działalności Austro-Węgier, Prus i Rosji było zacofanie gospodarcze zaanektowanych terytoriów w stosunku do większości państw europejskich. Szacuje się, że w 1913 r. produkt krajowy brutto (PKB) *per capita* obszarów znajdujących się później w granicach II RP stanowił ok. 50% średniej zachodnioeuropejskiej. W 1921 r. odsetek ten spadł do ok. 35% średniej notowanej w Europie Zachodniej². Wskaźniki te świadczą o stratach będących skutkiem I wojny światowej (szacowanych na 10 mld franków francuskich w złocie³) i o znaczącym opóźnieniu rozwoju, z którym borykało się od początku istnienia odrodzone państwo polskie⁴.

Terytoria trzech zaborów różniły się znacznie pod względem prawnym, monetarnym, ekonomicznym i miały na ogół niekompatybilną infrastrukturę⁵. Dodatkowym problemem terytoriów jednoczonych w organizm państwowy było zróżnicowanie narodowościowe, pogłębione polityką wynarodowienia, prowadzoną szczególnie przez Prusy i Rosję. Przeprowadzenie przez rząd międzywojennej Polski reform mających diametralnie poprawić stan gospodarki wiązało

² Ł. Gołota, *Gospodarka Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej. Porównanie osiągnięć na tle otoczenia międzynarodowego*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 54 (2018), nr 1, s. 197.

³ Z. Landau, J. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 66.

⁴ I. Kostrowicka, P. Przeciszewski, *Bilans otwarcia, w: Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, red. K. Kozłowski, Warszawa 1989, s. 34.

⁵ C. Noniewicz, *Historia gospodarcza ziem polskich pod zaborami*, Białystok 2008.

się zatem z licznymi trudnościami w sferze gospodarczej, prawnej i społecznej. Podstawowym problemem było wspomniane silne zróżnicowanie terytorialne pod względem infrastruktury i uprzemysłowienia. O ile ziemie byłego zaboru pruskiego to obszary porównywalne nawet z krajami zachodnioeuropejskimi (w 1913 r. ok. 75% PKB *per capita* Zachodu), to rubieże wschodnie i obszary Galicji wykazywały silne zapóźnienie gospodarcze (w 1913 r. ok. 35% PKB *per capita* Zachodu)⁶. Generalnie wschodnie obszary II RP miały ubogą sieć kolejową i drogową oraz znikomy poziom elektryfikacji, co przekładało się na słabe uprzemysłowienie (z wyjątkiem dużych miast). Znacznie lepsza sytuacja była na terenach po byłym zaborze pruskim, ale nawet na tych obszarach rozwój przemysłu został zahamowany. Poważnym utrudnieniem były także niejednorodne systemy zarządzania i norm prawnych czy też zróżnicowane stosunki własnościowe w poszczególnych regionach. Wyznaczenie kierunków oraz realizacji polityki szybkiego rozwoju wymagało nie tylko spójności systemu prawnoadministracyjnego na całym terytorium państwa, ale także określenia priorytetów inwestycyjnych zarówno tych o znaczeniu ogólnokrajowym, jak i regionalnym.

Potrzeba szybkiego stworzenia norm prawnych umożliwiających rozpoczęcie procesu industrializacji kraju istniała w świadomości władz państwowych już od pierwszych dni po odzyskaniu niepodległości. Był to m.in. rezultat narastającego w społeczeństwie polskim jeszcze pod zaborami przekonania o konieczności budowania niepodległej Polski jako kraju uprzemysłowionego, mogącego konkurować z gospodarkami państw Europy Zachodniej. Pierwszy po odzyskaniu niepodległości akt prawny wydany w tej sprawie to Dekret o sekwestrze zakładów przemysłowych z 23 listopada 1918 r. Istotę tego aktu normatywnego stanowiło precyzyjne określenie zasad postępowania, zgodnie z którymi istniejące zakłady przemysłowe, zarządzane dotychczas przez władze okupacyjne, jeśli nie zostały przejęte przez dawnych właścicieli, będą poddane sekwestrowi ministra przemysłu i handlu, który następnie będzie miał możliwość przekazania ich pod administrację innych ministerstw⁷. Akt ten, nadawany z mocą ustawy przez władzę wykonawczą (Naczelnika Państwa), normował sytuację prawną istniejących zakładów przemysłowych oraz sposób zarządzania tymi przedsiębiorstwami. Miało to niezwykle istotne znaczenie z punktu widzenia procesu integracji potencjału wytwórczego kraju, szczególnie w sytuacji geopolitycznej i militarnej młodego państwa polskiego. Przyrost wartości państwowego majątku przemysłowego następował stopniowo w miarę rozwoju terytorialnego Polski. Wartość tego majątku (oszacowana w złotych w 1924 r.) w 1918 r. wynosiła ok. 32,5 mln zł, w 1921 r. – ok. 97 mln zł, a w 1923 r. wzrosła do ok. 275 mln zł⁸.

⁶ Ł. Gołota, *op. cit.*

⁷ Dekret o sekwestrze zakładów przemysłowych, Dz.U. 1918, nr 17, poz. 43.

⁸ W. Roszkowski, *Kształtowanie się podstaw polskiej gospodarki państwowej w przemyśle i bankowości w latach 1918–1924*, Warszawa 1982, s. 154–156.

Należy podkreślić, że przeprowadzanie reform i modernizacji przemysłu nie byłoby możliwe bez właściwego nadzoru administracyjnego nad sposobem organizacji pracy w poszczególnych zakładach produkcyjnych, wydobywczych czy rolno-spożywczych. Odnosiło się to zwłaszcza do firm działających na terytoriach polskich, ale niejednokrotnie zarządzanych na podstawie kodyfikacji dawnych mocarstw ościennych. W związku z tym jednym z zadań kontrolerów było określenie stopnia zgodności funkcjonowania danego przedsiębiorstwa z prawem II RP. Takie stanowisko rządzących wynikało z zamiaru konsekwentnej realizacji głównego celu, czyli ustanowienia i wdrażania spójnej polityki industrializacyjnej państwa polskiego. Przykładem podejmowania tego rodzaju wysiłków przez kolejnych ministrów pracy i opieki społecznej w porozumieniu z ministrami przemysłu i handlu było zgłoszenie w 1919 r. projektu, a następnie w 1920 r. doprowadzenie do uchwalenia przez parlament ustawy regulującej kwestie nadzoru nad polskimi przedsiębiorstwami i zakładami przemysłowymi przez inspektorów pracy⁹. Zgodnie z tą ustawą kontroli miało podlegać przestrzeganie przepisów prawa o ochronie pracy we wszystkich zakładach pracy najmnej¹⁰.

Jeden z podstawowych problemów w procesie budowy nowoczesnego przemysłu w Polsce po I wojnie światowej stanowiło pozyskiwanie gruntów pod tworzenie nowoczesnej infrastruktury dla tego sektora. Polityka gospodarcza na ziemiach polskich w okresie zaborów była ukierunkowana na działalność rolno-hodowlaną. W związku z tym większość gruntów została zakwalifikowana jako tereny uprawne bez możliwości prowadzenia na nich innych form aktywności ekonomicznej. Dla procesu industrializacji stanowiło to bardzo poważną barierę prawną – utrudniało w dużym stopniu podjęcie jakichkolwiek inwestycji przemysłowych. Jedynym rozwiązaniem było doprowadzenie do zmiany istniejących przepisów. Dzięki skuteczności polityków i parlamentarzystów nie czekano długo na te zmiany. Efektem współdziałania władzy wykonawczej z ustawodawczą była uchwalona już w lipcu 1919 r. ustawa o utworzeniu Głównego Urzędu Ziemińskiego (GUZ)¹¹. Podstawowym celem funkcjonowania tej instytucji stało się przygotowanie (przy współpracy z administracją państwową) strategii dotyczącej całkowitej przebudowy ustroju rolnego. Na początkowym etapie przedstawiciele GUZ mieli skoncentrować się na opracowaniu projektów odpowiednich ustaw, które następnie zostałyby przekazane do Sejmu Ustawodawczego i poddane dalszej procedurze legislacyjnej. Po jej zakończeniu kolejne działania, podejmowane w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych, zamierzano prowadzić zgodnie z nowymi ustawami. Ponadto w instytucjach przechodzących spod

⁹ Ustawa z dnia 2 marca 1920 r. w przedmiocie zmiany przepisów obowiązującej na obszarze b. dzielnic austriackich ustawy z dnia 17 czerwca 1883 r. o ustanowieniu inspektorów przemysłowych, Dz.U. 1920, nr 23, poz. 125.

¹⁰ *Ibidem*, art. 1.

¹¹ Ustawa z dnia 22 lipca 1919 r. w przedmiocie utworzenia Głównego Urzędu Ziemińskiego, Dz.Pr.P.P. 1919, nr 63, poz. 376.

zwierzchnictwa ministerialnego pod nadzór GUZ wszelkie prawa dotyczące rozwiązywania różnorodnych kwestii administracyjnych zamierzano włączyć w zakres kompetencji jego prezesa¹². Rok później została uchwalona ustawa o wykonaniu reformy rolnej, precyzyjnie określająca zmiany statusu prawnego poszczególnych gruntów oraz sposób podziału między te, które przeznaczono do dyspozycji GUZ (z założeniem kontynuacji gospodarki naturalnej), a te położone blisko miast, gdzie priorytetem byłby rozwój infrastruktury przemysłowej¹³.

Kolejne utrudnienie w procesie industrializacji Polski stanowił fakt, że większość przedsiębiorstw przemysłowych i instytucji finansowych należała do kapitału obcego. Przemysł ciężki (górnictwo, hutnictwo, metalurgia), skoncentrowany głównie na terenie Górnego Śląska, znajdował się w większości w rękach niemieckich. Inwestycje zagraniczne ograniczały się w pierwszej mierze do wykupu istniejących przedsiębiorstw, a budowa nowych zakładów zdarzała się niezwykle rzadko¹⁴. Właściciele zagraniczni byli zainteresowani przede wszystkim maksymalną eksploatacją, przynoszącą jak największe zyski odprowadzane poza Polskę. W tej sytuacji władze II RP podejmowały działania polegające na przejmowaniu zakładów produkcyjnych przez państwo oraz powoływaniu do życia instytucji finansowych udzielających krajowym inwestorom kredytów, które w przypadku braku klauzuli rewaloryzacyjnej miały charakter dotacji¹⁵. Sztandarowym przykładem takiej polityki była stolica. Warszawa w myśl założeń rządowych miała przyjąć status miasta, które dysponując nowoczesnym zapleczem przemysłowym, stymuluje, a niejednokrotnie także inicjuje rozwój inicjatyw industrializacyjnych w całym kraju. Realizacja tego celu okazała się jednak trudniejsza, niż pierwotnie zakładano. Bezpośrednio po odzyskaniu przez Polskę niepodległości potencjał przemysłowy Warszawy był niewielki, co wynikało z rozległych strat poniesionych wskutek najpierw eksploatacyjnych działań zaborców, a następnie I wojny światowej¹⁶. W związku z tym władze państwowe podjęły działania na rzecz budowy pozycji Warszawy jako ośrodka przemysłowego. Ze względu na skomplikowaną sytuację polityczno-ekonomiczną niezbędne okazało się pozyskanie odpowiednich funduszy na ten cel. Jednym z rozwiązań mających zwiększyć dynamikę modernizacji i industrializacji Warszawy, jak i pozostałych ośrodków wytwórczych okazał się plan założenia Towarzystwa Kredytowego Przemysłu Polskiego. Zasadniczym celem Towarzystwa miało być udzielanie kredytów ukierunkowanych na uprzemysłowienie państwa. Efektywność tej rządowej koncepcji była uzależniona od właściwego ustalenia zasad działalności tej organizacji w zakresie rozliczania wierzytelności. Władzom państwowym zależało, aby Towarzystwo

¹² *Ibidem*, art. 3, 5.

¹³ Ustawa z dnia 15 lipca 1920 r. o wykonaniu reformy rolnej, Dz.U. 1920, nr 70, poz. 462.

¹⁴ Z. Landau, W. Roszkowski, *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995, s. 60.

¹⁵ *Ibidem*, s. 48.

¹⁶ S. Misztal, *Przekształcenia struktury przemysłu Warszawy*, Warszawa 1998 (Atlas Warszawy, z. 6), s. 24.

Kredytowe Przemysłu Polskiego podlegało bezpośrednio Ministerstwu Skarbu. Z tego względu początkowym zadaniem rządu było przygotowanie projektu i złożenie wniosku w parlamencie o wszczęcie procedury legislacyjnej, a następnie głosowanie w sprawie uchwalenia ustawy w przedmiocie przyznania obligacjom Towarzystwa Kredytowego Przemysłu Polskiego gwarancji skarbowej oraz uproszczonego trybu ściągania należności rzeczzonego Towarzystwa¹⁷. Ustawa została uchwalona w listopadzie 1920 r., a samo Towarzystwo rozpoczęło aktywne funkcjonowanie od 1921 r. Ustawa zawierała liczne gwarancje państwowe pozwalające zwiększyć pewność inwestorów, że w przypadku trudności z realizacją wystawianych przez Towarzystwo listów zastawnych gwarancję pokrycia kosztów do wysokości 20 mln funtów szterlingów weźmie na siebie skarb państwa. Zwroty poniesionych kosztów powyżej tej kwoty wymagały odrębnego zezwolenia ministra skarbu, ale nie obejmowały listów zastawnych w walucie polskiej¹⁸. Uchwalenie omawianej ustawy stało się początkiem stopniowego zwiększania zaangażowania kapitałów prywatnych w rozwój przemysłu II Rzeczypospolitej. Umożliwiło to utworzenie Warszawskiego Okręgu Przemysłowego, jak również podjęcie w innych regionach szeregu inicjatyw, które w pośredni lub bezpośredni sposób wywarły wpływ na strukturę i konkurencyjność branży przemysłowej Polski międzywojennej¹⁹. Niezwykle istotne dla dalszego rozwoju państwowego systemu kredytowego było utworzenie 30 maja 1924 r. Banku Gospodarstwa Krajowego, który miał wspomagać kredytowo przedsiębiorstwa państwowe i prywatne, w tym przedsiębiorstwa o szczególnym znaczeniu dla procesu uprzemysłowienia kraju²⁰.

Ważnym elementem polityki industrializacji kraju było wspieranie działalności badawczo-wdrożeniowej na polskich uczelniach technicznych – Politechnice Warszawskiej, Politechnice Lwowskiej i Akademii Górniczej. Kadra akademicka tych uczelni wykazywała bardzo dużą aktywność na gruncie postępu technicznego. Z jednej strony starano się w jak najszerszym zakresie wspomagać proces reaktywacji infrastruktury przemysłowej kraju, z drugiej natomiast nie szczędzono wysiłków, by prowadzone badania przynosiły znaczące efekty w postaci nowatorskich rozwiązań, również na skalę międzynarodową. Takie działania były ściśle związane z wynalazczością i uzyskiwaniem praw autorskich. O wspieraniu działalności nowatorskiej i wdrożeniowej ze strony władz młodego państwa polskiego świadczy fakt, że już w lutym 1919 r. ukazały się trzy dekrety: o patentach na wynalazki, o ochronie wzorów rysunkowych i modeli oraz o ochronie znaków towarowych²¹. Pięć lat później powyższe dekrety zostały zastąpione ustawą

¹⁷ Ustawa z dnia 25 listopada 1920 r. w przedmiocie przyznania obligacjom Towarzystwa Kredytowego Przemysłu Polskiego gwarancji skarbowej oraz uproszczonego ściągania należności rzeczzonego Towarzystwa, Dz.U. 1920, nr 112, poz. 737.

¹⁸ *Ibidem*, art. 5, 6.

¹⁹ S. Misztal, *op. cit.*, s. 24.

²⁰ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 61.

²¹ „Dziennik Praw Państwa Polskiego” 1919, poz. 137, 138, 139.

z 5 lutego 1924 r. Nowa ustawa zakładała wprowadzenie obowiązkowych (a nie jak dotychczas tylko fakultatywnych) badań pod kątem spełnienia tzw. kryterium nowości przez zgłaszane do opatentowania wynalazki. Integralne znaczenie dla ostatecznego sformułowania prawa patentowego II RP miało przystąpienie Polski do konwencji paryskiej podczas konferencji w Hadze w 1925 r.²² W ten sposób został stworzony państwowy system ochrony własności przemysłowej o zasięgu światowym. Pozytywne efekty takiej polityki w zakresie wynalazczości wystąpiły w krótkim czasie. W 1922 r. w Polsce zgłoszono 1786 patentów (dla porównania w Niemczech – 51 762, Czechosłowacji – 5886, Wielkiej Brytanii – 35 494, we Francji – 17 716)²³, natomiast w 1926 r. w Polsce przyznano 2818 patentów, czyli nastąpił wzrost o ok. 60% (w Niemczech, Czechosłowacji, Wielkiej Brytanii i we Francji wzrost był na poziomie kilku procent)²⁴.

Przedstawione przykłady regulacji prawnych świadczą o kompetencjach i zaangażowaniu polityków kierujących odbudową i rozbudową struktur gospodarczych państwa polskiego w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Kolejne legislacje umożliwiły stosunkowo szybki wzrost potencjału przemysłowego kraju, pomimo kryzysów gospodarczych i wewnętrznych konfliktów politycznych. Istotnym problemem było określenie właściwych i korzystnych dla kraju priorytetów i kierunków rozwoju. W tym zakresie, m.in. dzięki zaangażowaniu polskiej kadry naukowo-technicznej, udało się również osiągnąć znaczące sukcesy, o czym będzie mowa w dalszej części pracy.

Proces wdrażania polityki industrializacji w wybranych kluczowych gałęziach przemysłu

Po I wojnie światowej o kierunkach rozwoju przemysłu decydowały przede wszystkim te sektory, w których produkcja i zakres zmieniły się diametralnie w porównaniu z poprzednimi latami. Zwiększenie roli badań naukowych w tworzeniu i wdrażaniu nowych technologii spowodowało m.in. szybki wzrost mechanizacji i automatyzacji procesów produkcyjnych. Wzrosło gwałtownie zapotrzebowanie na energię elektryczną, co z kolei zwiększało popyt na paliwa kopalniane. Coraz większego znaczenia nabierał przemysł chemiczny, w szczególności w rolnictwie (nawozy sztuczne). Industrializacja oznaczała również potrzebę rozwoju infrastruktury i transportu, w tym morskiego. Wymienione sektory stanowiły ważny element w początkowym okresie uprzemysławiania II RP. W dalszej części pracy zostaną one krótko scharakteryzowane w aspekcie zaangażowania w ich rozwój polskiej kadry naukowo-technicznej.

²² *50 lat Urzędu Patentowego w Polsce*, red. J. Dalewski i in., Wrocław 1969, s. 26.

²³ „Wiadomości Urzędu Patentowego” 1 (1924), z. 8, s. 417.

²⁴ „Wiadomości Urzędu Patentowego” 5 (1928), z. 2, s. 417.

Planując industrializację Polski międzywojennej, przedstawiciele administracji rządowej musieli rozwiązać przede wszystkim problem bardzo niskiego poziomu elektryfikacji kraju. Jej niedostateczny poziom stanowił bowiem znaczącą przeszkodę na drodze do dynamicznego rozwoju fabryk, zakładów i przedsiębiorstw o zdywersyfikowanym charakterze. Wstępne projekty planowanej rozbudowy sieci energetycznej opracowywano, korzystając z doświadczeń instytucji powoływanych do realizacji tego celu jeszcze przed 1918 r. W tym kontekście warto zwrócić uwagę m.in. na pracę utworzonej 9 maja 1916 r. Komisji Elektryfikacji Kraju funkcjonującej pod kierownictwem inż. Alfonsa Kühna. Rezultatem wysiłków elektrotechników zaangażowanych w działalność Komisji był postulat zorganizowania systemu elektryfikacyjnego w taki sposób, aby dominująca część zakładów energetycznych zasilala przede wszystkim kopalnie węgla kamiennego i inne zakłady przemysłu ciężkiego. Kolejne elektrownie miały natomiast powstać w celu zasilania obszarów wydobywania gazu ziemnego i ropy naftowej. Dopiero w następnej kolejności zakładano dostawę energii do indywidualnych gospodarstw, domów itp. Pierwsza realizacja tych założeń dotyczyła regionów skupionych wokół takich miast, jak Dąbrowa Górnicza, Borysław czy Tustanowice²⁵. Kolejnym ważnym etapem było powołanie w 1917 r. przez Tymczasową Radę Stanu Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji. W ramach Centrali powstała grupa elektrotechniczna, która pod kierunkiem prof. Gabriela Sokolnickiego kontynuowała pracę nad planami rozbudowy sieci elektroenergetycznej w przyszłej, niepodległej już Polsce. Warto podkreślić, że rola Sokolnickiego – wykładowcy Szkoły Politechnicznej we Lwowie (przemianowanej w 1921 r. na Politechnikę Lwowską) – nie skończyła się wraz z odzyskaniem suwerenności przez Polskę. W 1918 r. z niewiadomych przyczyn władze Ministerstwa Przemysłu i Handlu odrzuciły plan wdrożenia projektu elektryfikacji według koncepcji Williama Harrimana, a inicjatywę związaną z budową systemu elektroenergetycznego II RP przekazały właśnie Sokolnickiemu. Ogólne założenia programu elektryfikacyjnego, opracowane przez Sokolnickiego wraz z jego zespołem, dotyczyły uruchomienia wielkich zakładów elektrycznych ukierunkowanych na zaopatrywanie w energię elektryczną szeroko pojętych podmiotów gospodarczych oraz ludności. Ustalono, że w polityce energetycznej II RP kwestia industrializacji będzie priorytetowa. Pierwsze efekty wysiłków osób odpowiedzialnych za podniesienie poziomu energetyki w Polsce stały się widoczne wraz z upowszechnieniem planów budowy linii przesyłowych. W trosce o zachowanie proporcjonalnego podziału przesyłanej energii elektrycznej przyjęto następujący podział terytorialny kraju: rejon zachodnio-centralny obejmujący swym zasięgiem m.in. Katowice, Kraków, Rożnów, Radom oraz Warszawę; rejon południowo-wschodni, zasilany przez elektrownię Brzezówka zaopatrującą w prąd m.in. Stryj, Borysław, Lwów, Kałusz, Bitków, Lublin; rejon północno-zachodni, obejmujący

²⁵ J. Piłatowicz, *Programy i projekty elektryfikacji Polski 1918–1939*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria D” (Warszawa 1984), z. 10, s. 1.

m.in. Kalisz, Łódź, Włocławek. Projekt przewidywał rozwój bloków energetycznych rejonu zachodnio-centralnego poprzez dodatkowe połączenie go z blokiem rejonu południowo-wschodniego (przez Przeworsk do Lwowa) oraz przez powiązanie go z blokiem północno-zachodnim (przez Kalisz, Radomsko)²⁶.

Ze względu na szacowane bardzo wysokie koszty tego przedsięwzięcia zespół Sokolnickiego wraz z Ministerstwem Przemysłu i Handlu (do 1921 r.), a następnie Ministerstwem Robót Publicznych uzgodnił, że najlepszym rozwiązaniem będzie rozłożenie rozwoju sieci energetycznej w II RP na poszczególne etapy. Pierwsze zespoły elektrowni miały funkcjonować już od połowy lat dwudziestych, natomiast ich rozbudowę infrastrukturalną w regionach zaplanowano na lata 1935–1950²⁷.

Na podstawie tych doświadczeń rząd przygotował projekt ustawy parlamentarnej, która w marcu 1921 r., po zakończeniu procedury legislacyjnej, została uchwalona przez parlament jako tzw. ustawa elektryczna²⁸. Dwa lata później do tej ustawy Ministerstwo Robót Publicznych wprowadziło rozporządzenie wykonawcze regulujące sposób realizacji procesu elektryfikacji Polski międzywojennej. Warto jeszcze dodać, że Sokolnicki był jednym z autorów dokumentu „Przepisy budowy i ruchów urządzeń elektrycznych prądu silnego PNE/E-10 1932”, który stał się istotnym elementem zasad normalizacyjnych w tym zakresie i obowiązywał aż do 1948 r.²⁹

Nie ulega wątpliwości, że zdecydowana poprawa zaopatrzenia II RP w energię elektryczną, która nastąpiła w latach 1918–1930, wywarła znaczący wpływ na rozwój infrastruktury i większości branż przemysłowych. Już w latach 1918–1923 przystąpiono do realizacji projektu elektryfikacji kolei autorstwa prof. Romana Podoskiego z Politechniki Warszawskiej³⁰. W przemyśle wydobywczym zaczęto coraz szerzej wykorzystywać maszyny elektryczne. Zagadnieniem tym zajmowano się w Akademii Górniczej w Krakowie. Jednym z profesorów Akademii Górniczej, który zapoczątkował współpracę z przemysłem, był Jan Studniarski³¹. Pełniąc od czerwca 1920 r. funkcję kierownika Zakładu Elektrotechniki Akademii Górniczej, opracował on wiele ekspertyz i projektów, z których znaczna część została wykorzystana w procesie rozwoju polskiego przemysłu górniczego, w zakresie wdrożenia opartej na elektrotechnice technologii służącej w codziennej eksploatacji przedsiębiorstw o tym profilu³². W wielu innych dziedzinach gospodarki zaczęto bazować na technologiach opatentowanych przez kadre akademicką polskich uczelni

²⁶ T. Spitzer, *Program elektryfikacji Polski*, Katowice 1931, s. 18–19.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Ustawa elektryczna z dnia 21 marca 1922 r., Dz.U. 1922, nr 34, poz. 277.

²⁹ *Polacy zasłużeni dla elektryki. Początki elektrotechnicznego szkolnictwa wyższego, pionierzy elektryki*, red. J. Hickiewicz, Warszawa–Gliwice–Opole 2009, s. 119–124.

³⁰ M. Jakubiak, *Akademickie szkolnictwo techniczne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015, s. 212.

³¹ *Akademia Górnicza w Krakowie. Wiadomości ogólne, skład osobowy, sprawozdania rektorskie za rok akademicki 1929/1930*, Kraków 1930, s. 13.

³² M. Jakubiak, *op. cit.*, s. 214.

technicznych³³. Do przykładowych dyscyplin naukowych, których przedstawiciele ściśle współpracowali z odpowiednimi sektorami przemysłu, zaliczano m.in. chemię, inżynierię wodną, inżynierię lądową, wydobywanie i przetwórstwo ropy naftowej. Do lat trzydziestych XX w. to właśnie w tych obszarach osiągnięto w Polsce międzywojennej efektywność działania na światowym poziomie. Odnosząc się do praktycznego zastosowania nowych technologii i metod produkcyjno-wydobywczych, warto zwrócić uwagę, że nie byłoby to możliwe bez naukowców, którzy często inicjowali budowę zakładów przemysłowych. Jedną z bardziej znanych postaci był prof. Ignacy Mościcki, wykładowca Politechniki Lwowskiej oraz Politechniki Warszawskiej, późniejszy prezydent II RP. Jako chemik-wynalazca dokonał wielu odkryć związanych z kwasem azotowym, a zwłaszcza z metodami jego otrzymywania i przetwarzania. Znane są także osiągnięcia Mościckiego w obszarze badań nad gazem ziemnym i ropą naftową. Otrzymał również patenty na chlorowanie bezwzględnie gazów ziemnych, pozyskiwanie kwasu siarkowego z kwaśnego siarczanu sodowego oraz siarki z gipsu³⁴. Dążąc do tego, aby rezultaty jego prac naukowych mogły zostać wykorzystane w praktyce, Mościcki już od 1920 r. rozpoczął starania na rzecz budowy nowoczesnych zakładów chemicznych oraz modernizacji specjalistycznych fabryk. Pierwszą taką inwestycją było wybudowanie fabryki azotu w Jaworznie. Produkowano w niej amoniak oraz cyjanki. Dwa lata później Mościcki spróbował odzyskać od Niemców analogiczną pod względem produkcyjnym fabrykę w Chorzowie. Podjęte przez przyszłego prezydenta działania przyniosły oczekiwane rezultaty i już od 1923 r. rozpoczęto w Chorzowie wytwarzanie karbidu oraz opracowano nową metodę na pozyskiwanie siarczanu amonu. Obie technologie spotkały się z uznaniem w całej Europie, a Mościckiemu zostały przyznane patenty na te metody produkcji³⁵. Finalnym rezultatem inicjatyw Mościckiego było utworzenie infrastruktury i uruchomienie dużej fabryki chemicznej w Mościcach. Należy nadmienić, że na produkty wytwarzane w tych zakładach chemicznych istniał ogromny popyt³⁶.

Ważną rolę w rozwoju przemysłu wydobywczego ropy naftowej odegrał prof. Stanisław Piłat z Politechniki Lwowskiej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości objął kierownictwo prac nad organizacją przemysłu naftowego, pracując jako kierownik działu naftowo-rafineryjnego Polskiej Komisji Likwidacyjnej. W czasie pracy na Politechnice Lwowskiej Piłat opracował koncepcję zorganizowania tzw. Syndykatu Przemysłu Rafineryjnego, który miał w swoim założeniu obejmować wszystkie polskie rafinerie. Celem funkcjonowania syndykatu była kontrola produkcji i sprzedaży ropy naftowej (z uwzględnieniem zarówno potrzeb rynku

³³ W przedstawanym okresie były to: Politechnika Warszawska, Politechnika Lwowska oraz Akademia Górnicza w Krakowie (obecnie AGH).

³⁴ C. Ścisłowski, *Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki jako badacz naukowy i wynalazca*, Płock 1935, s. 21.

³⁵ *Ibidem*, s. 26–30.

³⁶ *Ibidem*, s. 32.

wewnętrznego, jak i eksportu). W ramach syndykatu miała także powstać spółka akcyjna, której zadaniami byłyby ustalanie harmonogramu i kontrola nad przebiegiem prac wiertniczych. Inicjatywa Piłata zyskała poparcie zarówno prezydenta RP Mościckiego, jak i ministra skarbu, przemysłu i handlu Eugeniusza Kwiatkowskiego. W związku z tym tzw. Syndykat Przemysłu Rafineryjnego, opierając się na większości założeń opracowanych przez Piłata, zaczął funkcjonować jeszcze w 1927 r.³⁷

Bardzo ważną inwestycją dla rozwoju przemysłowego i gospodarczego II RP okazała się budowa portu w Gdyni. Zasadniczym celem miało być zapewnienie krajowi utrzymania ciągłości handlu z zagranicą, a także uzyskanie przez Polskę pozycji ekonomicznej, która umożliwiłaby rezygnację z pośrednictwa Niemiec w transakcjach towarowych tak z Europą Zachodnią, jak i ze Stanami Zjednoczonymi. Zgodnie z ustawą uchwaloną przez Sejm 23 września 1922 r. wszelkie uprawnienia związane z nadzorowaniem i zarządzaniem prac niezbędnych do zrealizowania poszczególnych etapów powstawania infrastruktury portowej uzyskał rząd³⁸. Do najważniejszych kwestii zaliczano wywłaszczenie gruntów pod budowę portu, współpracę z bankami w celu zaciągania kredytów i pożyczek (rozliczanych następnie w ramach budżetu państwowego) oraz dopilnowanie, by zostało przygotowane zaplecze pod rozbudowę portu w dalszej perspektywie. Odpowiedzialność za wywiązanie się ze wszystkich przyjętych założeń ustawy przekazano ministrowi przemysłu i handlu, który miał w tym obszarze współpracować z ministrami: spraw wojskowych, skarbu, a także robót publicznych³⁹. Początkowo, tj. w latach 1922–1925, szansa na szybkie ukończenie rozpoczętej w Gdyni inwestycji wydawała się znikoma – prace budowlane przebiegały w sposób powolny i miejscami chaotyczny, niejednokrotnie występowały także problemy ze znalezieniem odpowiednich wykonawców. Diametralna zmiana nastąpiła dopiero od 1926 r., gdy ówczesny minister przemysłu i handlu Kwiatkowski przedstawił kompleksową koncepcję uwzględniającą sposób realizacji ekonomicznych potrzeb miasta przy równoczesnym określeniu roli portu jako miejsca wspierającego eksport wyrobów przemysłowych. Z inicjatywy ministra Kwiatkowskiego bezpośredni nadzór nad budową portu zlecono jego projektantowi, inż. Tadeuszowi Wendzie. Pełne wykorzystanie możliwości portu w Gdyni stało się możliwe dopiero od 1929 r.⁴⁰

Wśród wielu gałęzi przemysłu, w których dzięki intensywnej współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a reprezentantami akademickich uczelni technicznych II RP nastąpiło znaczące podniesienie poziomu technologicznego, należy wymienić inżynierię lądową. Jednym z osiągnięć, którego upowszechnienie w istotny sposób zaważyło na budownictwie w II RP, było opatentowanie przez prof. Stefana Bryłę techniki zespalania elementów stalowych poprzez nitowanie. Wynalazek zdobył uznanie

³⁷ M. Jakubiak, *op. cit.*, s. 220.

³⁸ Ustawa z dnia 23 września 1922 r. o budowie portu w Gdyni, Dz.U. 1922, nr 90, poz. 824.

³⁹ *Ibidem*, art. 4–6.

⁴⁰ W. Musiał, *Modernizacja Polski. Polityki rządowe 1918–2004*, Toruń 2013, s. 138–139.

i zastosowanie nie tylko w Europie, ale również na całym świecie. Zaprojektowany w 1928 r. przez Bryłę most na Słudwi jest uważany za pierwszą spawaną konstrukcję tego typu⁴¹. Oprócz osiągnięć konstrukcyjnych Bryła miał znaczące zasługi w zakresie prac normalizacyjnych i kodyfikacyjnych. Był twórcą pierwszych w Polsce i do 1930 r. jedynych na świecie przepisów projektowania i konstruowania spawanych konstrukcji stalowych, na których wzorowały się później inne kraje⁴².

Regularnie wzrastająca liczba dokonań i opracowań polskich inżynierów sprawiła, że pomimo trudności ekonomicznych przemysł II RP zaczął się stopniowo rozwijać. Tym samym stawał się gałęzią coraz bardziej istotną dla ogólnego rozwoju kraju. W związku z tym zaistniała potrzeba, aby pewne kwestie dotyczące jego sprawnego funkcjonowania zostały uregulowane prawnie. Szczególnie ważnym zadaniem okazało się dokonanie odpowiedniego podziału przedsiębiorstw. Dzieląc zakłady na te, które miały fundamentalne znaczenie dla utrzymania wysokiego tempa industrializacji, oraz pozostałe, odgrywające zdecydowanie mniejszą rolę w tym procesie, umożliwiono np. uzyskanie przedsiębiorcom różnego typu ulg w obszarze ich działalności. Przykładami świadczącymi o wdrożeniu sformułowanych w ten sposób założeń były dwa rozporządzenia. Pierwsze z nich to Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wyszczególnienia rodzajów przedsiębiorstw mających znaczenie państwowe lub charakter użyteczności publicznej⁴³. Powyższą regulację ogłoszono drukiem w grudniu 1928 r. jako przepis obowiązujący od 1 stycznia następnego roku. Na mocy rozporządzenia za przedsiębiorstwa istotne dla rozwoju państwa uznano: zakłady militarne, przedsiębiorstwa transportowe i komunikacyjne, łącznościowe, kopalnie i inne przedsiębiorstwa przemysłu ciężkiego, zakłady chemiczne (w tym związane z wydobywaniem i przetwórstwem ropy naftowej). Nadzór nad realizacją rozporządzenia powierzono ministrowi przemysłu i handlu⁴⁴. Drugie rozporządzenie zostało wydane w lutym 1929 r. z inicjatywy ministrów: przemysłu i handlu, spraw wojskowych, skarbu, spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, rolnictwa, reform rolnych, robót publicznych i komunikacji oraz poczt i telegrafów. Dotyczyło ono wykonania Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. w sprawie ulg dla przedsiębiorstw przemysłowych i komunikacyjnych⁴⁵. Akt ten zawierał najważniejsze przepisy

⁴¹ *Inżynierowie polscy w XIX i XX wieku*, red. J. Piłatowicz, t. 7, Warszawa 2001, s. 35.

⁴² A. Jermakowicz, *Sylwetki profesorów Politechniki Warszawskiej. Stefan Bryła (1886–1943)*, „Prace Historyczne Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej” (Warszawa 1988), nr 51, s. 3.

⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1928 r. w sprawie wyszczególnienia rodzajów przedsiębiorstw, mających znaczenie państwowe lub charakter użyteczności publicznej, Dz.U. 1928, nr 103, poz. 918.

⁴⁴ *Ibidem*, § 1–2.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu i Handlu, Spraw Wojskowych, Skarbu, Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Rolnictwa, Reform Rolnych, Robót Publicznych, Komunikacji oraz Poczt i Telegrafów z dnia 26 lutego 1929 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. w sprawie ulg dla przedsiębiorstw przemysłowych i komunikacyjnych, Dz.U. 1929, nr 12, poz. 100.

precyzyjnie określające, które grupy przedsiębiorstw państwowych wyjętych spod zwierzchnictwa administracji państwowej mogą ubiegać się o przyznanie ulgi, np. na prowadzenie działalności przemysłowej⁴⁶. W rozporządzeniu wskazano również, którzy przedsiębiorcy mieli prawo do podjęcia starań w zakresie uzyskania takiej właśnie ulgi⁴⁷. Decyzję odnośnie do przyznania ulgi przedsiębiorstwom podejmował minister przemysłu i handlu po rozpatrzeniu, czy przedstawiona przez producentów dokumentacja spełnia kryteria określone w art. 5 rozporządzenia Rady Ministrów z grudnia 1928 r.

Kompleksowe podejście polityków i ekonomistów w dążeniu do przekształcenia gospodarki II RP z rolno-hodowlanej w industrialną przyniosło wymierne efekty. Dzięki wykorzystaniu wiedzy kadry naukowej i inżynierskiej, dotyczącej projektowania i organizacji zakładów i przedsiębiorstw, w ciągu dekady nastąpił znaczący rozwój wielu branż przemysłowych. Istotny postęp w procesie industrializacji kraju można zauważyć na podstawie wzrostu wskaźnika produkcji przemysłowej, którego podstawą (= 100) jest szacunek rozmiarów tej produkcji w 1913 r. na obszarze objętym granicami ustalonymi po I wojnie światowej. Wskaźnik ten w 1924 r. wynosił 57, a w 1929 r. wzrósł do 82. Przykładowo w przypadku Niemiec wskaźnik ten zwiększył się odpowiednio z 70 do 103, a Wielkiej Brytanii – z 91 do 101. Lepsze wyniki osiągnęły Francja i Czechosłowacja – odpowiednio ze 109 do 139 i ze 107 do 140⁴⁸. Porównując samą dynamikę wzrostu wskaźnika produkcji przemysłowej, można stwierdzić, że w przypadku Polski była ona niewiele mniejsza niż w znacznie lepiej rozwiniętych krajach Europy. Należy jeszcze podkreślić, że na początku 1919 r. globalna produkcja przemysłu polskiego została oszacowana na poziomie 15% produkcji przedwojennej⁴⁹. Ponad pięciokrotny wzrost (do poziomu 82%) w ciągu dekady jest z pewnością wielkim osiągnięciem II RP. Niestety, postępujący w Europie od 1929 r. wielki kryzys ekonomiczny sprawił, że proces ten został znacznie spowolniony. Dopiero w połowie lat trzydziestych nastąpiło widoczne ożywienie gospodarcze, ukoronowane wielkim przedsięwzięciem, którym była budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego. Wybuch II wojny światowej przerwał ten niezwykle dynamiczny proces industrializacji Polski.

Zakończenie

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. młode państwo polskie znajdowało się w niezwykle trudnym położeniu. Należało zjednoczyć w jeden organizm obszary o różnych systemach prawoadministracyjnych i monetarnych oraz silnie zróżnicowane

⁴⁶ *Ibidem*, art. 2.

⁴⁷ *Ibidem*, art. 4.

⁴⁸ J. Skodlarski, R. Matera, *Gospodarka światowa w latach 1914–1939*, „Dzieje Najnowsze” 35 (2003), nr 1, s. 17.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 15.

pod względem infrastruktury i poziomu gospodarki. Dodatkowo prawie 80% terytorium zostało w mniejszym lub większym stopniu zniszczone działaniami wojennymi. Determinacja, z jaką Polacy pokonywali te piętrzące się przeszkody, budzi do dzisiaj powszechne uznanie. W krótkim czasie utworzono jednolity aparat państwowy, przyjęto powszechnie obowiązujące regulacje prawne, w tym przepisy podatkowe, finansowe, budżetowe i prawo pracy. Powstał system ubezpieczeń społecznych, ochrony zdrowia oraz jednolity system szkolnictwa. Bardzo szybko sieć komunikacyjna państwa została zunifikowana, rozpoczęto elektryfikację kraju i proces intensywnej industrializacji. Ogromne zasługi w zakresie projektowania i nadzoru nad realizacją tych przedsięwzięć należy przypisać kadrze akademickiej polskich uczelni technicznych – Politechniki Warszawskiej, Politechniki Lwowskiej i Akademii Górniczej. Trzeba podkreślić, że mimo początkowej niestabilności politycznej udało się stworzyć właściwe instrumenty zarządzania, stymulujące rozwój industrializacji państwa nawet w czasach kryzysów gospodarczych. Aktywna polityka rządu w pierwszej dekadzie po odzyskaniu niepodległości przyczyniła się do tego, że potencjał przemysłowy Polski szybko wzrastał. Jednym z priorytetów władz centralnych było podnoszenie poziomu gospodarczego regionów bardziej zacofanych. Niezależnie od preferencji polityczno-ustrojowych kolejne ekipy rządzące coraz skuteczniej realizowały politykę, którą dzisiaj można porównać do polityki rozwoju zrównoważonego i inkluzywnego.

Legal-Administrative and Sectoral Aspects of the Industrialisation Process of the Second Polish Republic

Abstract

After regaining independence in 1918, the young Polish state was in a challenging position. It was necessary to unite into a single organism areas with different legal, administrative, and monetary systems, strongly diversified in terms of infrastructure and economic levels. The article presents selected issues in the field of modernisation and the construction of modern industry in Poland during the interwar period. In the first part, the legislative actions taken in the first years of independence were presented, which normalised economic activity and enabled the development of industry. In the second part, the process of building infrastructure and major industry branches was discussed, including cooperation in this field with the scientific and technical staff of the Second Polish Republic. Presented synthetically, the facts support the thesis set at the beginning: the rapid creation of a legal and administrative framework, combined with close cooperation with the scientific and technical community, enabled effective and dynamic industrialisation in Poland in the interwar period.

In terms of methodology, this publication used the chronological/factual and deductive methods to interpret the cited legal acts. The methods of administration were used, which are proper for the scientific analysis of the policy of implementing state law: the appropriate method and the formal/dogmatic method, referring to the interpretation of the content of a legal act.

Юридическо-административные и отраслевые аспекты процесса индустриализации Второй Речи Посполитой

Абстракт

В 1918 году, после обретения независимости, молодое польское государство оказалось в крайне сложном положении. Надо было объединить в единое целое территории с различными юридически-административными и денежными системами, а также сильно дифференцированные в инфраструктуре и на уровне экономики. В статье рассматриваются избранные вопросы по модернизации и созданию современной промышленности в Польше в первой декаде после обретения независимости. В начале представлены законодательные действия, нормализовавшие экономическую активность и способствовавшие развитию промышленности. Во второй части рассматривается процесс создания современной инфраструктуры и более важных промышленных секторов с учетом сотрудничества в этой области с научно-техническими кадрами Второй Речи Посполитой. Факты, представленные в синтетическом виде, подтверждают выдвинутый в самом начале тезис о том, что быстрое создание юридическо-административной базы в сочетании с тесным сотрудничеством с научно-техническим сообществом в межвоенный период сделало возможной эффективную и динамичную индустриализацию Польши.

Методологически публикация основана на хронологическом и фактологическом критериях, а также на дедукции. При интерпретации цитируемых правовых актов использовались также методы административный, применяемый при научном анализе политики осуществления государственного права, и формально-догматический, относящийся к способу интерпретации содержания правового акта.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Dekret o sekwestrze zakładów przemysłowych, Dz.U. 1918, nr 17, poz. 43.
- Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu i Handlu, Spraw Wojskowych, Skarbu, Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Rolnictwa, Reform Rolnych, Robót Publicznych, Komunikacji oraz Poczty i Telegrafów z dnia 26 lutego 1929 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. w sprawie ulg dla przedsiębiorstw przemysłowych i komunikacyjnych, Dz.U. 1929, nr 12, poz. 100.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1928 r. w sprawie wyszczególnienia rodzajów przedsiębiorstw, mających znaczenie państwowe lub charakter użyteczności publicznej, Dz.U. 1928, nr 103, poz. 918.
- Ustawa elektryczna z dnia 21 marca 1922 r., Dz.U. 1922, nr 34, poz. 277.
- Ustawa z dnia 15 lipca 1920 r. o wykonaniu reformy rolnej, Dz.U. 1920, nr 70, poz. 462.
- Ustawa z dnia 2 marca 1920 r. w przedmiocie zmiany przepisów obowiązującej na obszarze b. dzielnic austriackich ustawy z dnia 17 czerwca 1883 r. o ustanowieniu inspektorów przemysłowych, Dz.U. 1920, nr 23, poz. 125.
- Ustawa z dnia 22 lipca 1919 r. w przedmiocie utworzenia Głównego Urzędu Ziemskiego, Dz.Pr.P.P. 1919, nr 63, poz. 376.
- Ustawa z dnia 23 września 1922 r. o budowie portu w Gdyni, Dz.U. 1922, nr 90, poz. 824.
- Ustawa z dnia 25 listopada 1920 r. w przedmiocie przyznania obligacjom Towarzystwa Kredytowego Przemysłu Polskiego gwarancji skarbowej oraz uproszczonego ściągania należności rzeczonych Towarzystwa, Dz.U. 1920, nr 112, poz. 737.

Prasa

"Wiadomości Urzędu Patentowego" 1924, 1928

Opracowania

50 lat Urzędu Patentowego w Polsce, red. J. Dalewski i in., Wrocław 1969.

Akademia Górnicza w Krakowie. Wiadomości ogólne, skład osobowy, sprawozdania rektorskie za rok akademicki 1929/1930, Kraków 1930.

Gołębiowski J., *Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej*, Warszawa 1985.

Gołota Ł., *Gospodarka Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej. Porównanie osiągnięć na tle otoczenia międzynarodowego*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 54 (2018), nr 1, s. 219–242.

Inżynierowie polscy w XIX i XX wieku, red. J. Piłatowicz, t. 7, Warszawa 2001.

Jakubiak M., *Akademickie szkolnictwo techniczne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2016.

Jermakowicz A., *Sylwetki profesorów Politechniki Warszawskiej. Stefan Bryła (1886–1943)*, „Prace Historyczne Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej” (Warszawa 1988), nr 51, s. 3.

Kaliński J., Noniewicz C., *Historia gospodarcza Polski XIX i XX wieku*, Białystok 2015.

Kostrowicka I., Przciszewski P., *Bilans otwarcia*, w: *Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, red. K. Kozłowski, Warszawa 1989, s. 23–32.

Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995.

Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939*, Warszawa 1982.

Miształ S., *Atlas przemysłu Warszawy. Przekształcenia struktury przemysłu Warszawy*, Warszawa 1998.

Musiał W., *Modernizacja Polski. Polityki rządowe 1918–2004*, Toruń 2013.

Noniewicz C., *Historia gospodarcza ziem polskich pod zaborami*, Białystok 2008.

Piłatowicz J., *Programy i projekty elektryfikacji Polski 1918–1939*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria D” (Warszawa 1984), z. 10, s. 119–163.

Polacy zasłużeni dla elektryki. Początki elektrotechnicznego szkolnictwa wyższego, pionierzy elektryki, red. J. Hickiewicz, Warszawa–Gliwice–Opole 2009.

Roszkowski W., *Kształtowanie się podstaw polskiej gospodarki państwowej w przemyśle i bankowości w latach 1918–1924*, Warszawa 1982.

Skodlarski J., Matera R., *Gospodarka światowa w latach 1914–1939*, „Dzieje Najnowsze” 35 (2003), nr 1, s. 3–30.

Spitzer T., *Program elektryfikacji Polski*, Katowice 1931.

Ścisłowski Cz., *Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki jako badacz naukowy i wynalazca*, Płock 1935.

Marek Jakubiak, dr hab. nauk historycznych w dyscyplinie historia, prof. PW, pracownik badawczo-dydaktyczny Wydziału Administracji i Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej. Przewodzi działalność badawczą z zakresu historii wyższego szkolnictwa technicznego w II Rzeczypospolitej oraz historii administracji i polityki gospodarczej (marek.jakubiak@pw.edu.pl).

Marek Jakubiak, PhD hab., professor of the Warsaw University of Technology, employee of the Faculty of Administration and Social Sciences of the WUT. His research concentrates on the history of higher technical education in the Second Polish Republic and on the history of administration and economic policy (marek.jakubiak@pw.edu.pl).